

EKOLOGIK ONG VA MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA OMMAVIY AXBOROT VOSITALARINING O'RNI

O'zbekiston Jurnalistika va ommaviy kommunikatsiyalar universiteti

Raqamli media va internet kafedrası magistranti, Usarov M.B

usarovmuslim@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ilmiy maqolada O'zbekistonda ekologiyaga oid bo'lgan axborotlarni ommaviy axborot vositalarida qanday yoritilayotgani, mintaqada ekologik muammolar dolzarbligi ularni yechimini topishda qilinayotgan say-harakatlar hamda ekologiya sohasidagi kamchiliklar o'z aksini topgan.

Kalit so'zlar: *Ekologiya, gazeta, internet, televideniye, ommaviy axborot vositalari, ekologik partiya, atrof-muhit, eko jurnalist.*

Kirish: Ekologiyaning OAVda yoritilishi haqida so'z yuritishdan oldin ekologik axborot va materiallar qanday yozilishiga ahamiyat qaratish kerak. Bu mavzudagi ma'lumotlarni yig'ish jurnalistga bir muncha qiyinchilik tug'diradi. Qiyinchilik shundaki, ekologik axborotni olish, tushunish, taqdim etish qiyin va xato qilish oson. Bu holatda eng maqbul yo'l jurnalistlar va ekologlar birga hamkorlikda bir-biri bn fikr almashib, haqqoniylik va aniqlilik prinsiplariga asoslangan axborot yaratishdir. So'nggi paytlarda jurnalistlar orasida ekologiya sohasiga qiziqish uyg'ondi. Bu esa ko'p jihatdan mamlakatimizda turli xalqaro loyihalarning amalga oshirilayotganligi va ommaviy axborot vositalari jalb etilib, ekologiyaga bo'lgan ommaviy madaniyatni rivojlanishiga intilayotganligi bilan ahamiyatli. Jamiyat axborot vositalaridan xabardor bo'lishining muhim shartlaridan biri jurnalist kadrlar tayyorlashdir. Jurnalistlar mamlakatimizdagi qator oliy o'quv yurtlarida tayyorlanadi. O'quv yurtlarda ekologiyani o'z ichiga olgan "Ekologik jurnalistika", "Ixtisoslashgan jurnalistika", "Zamonaviy

jurnalistikada global muammolar" kabi fanlar o'qitiladi. Oliy ta'lim o'quv yurtlarida ekologik jurnalistika fakultetlari yo'q, ochilsa talabalar qiziqishi yanada ortib, ekologlar ko'payib bu sohada keng ko'lamli ishlar amalga oshiriladi.

Asosiy qism: Oxirgi o'n yilliklarni sarhisob qiladigan bo'lsak respublikamiz gazeta, jurnal, televideniye, radio va internet nashrlarida O'zbekiston hamda butun Markaziy Osiyo hududidagi ekologik vaziyatlar to'g'risida bong urilmoqda. "1990 yillarga nazar tashlasak, bu davrda ekologiya mavzusi matbuot sahifalaridan deyarli tushib qolgan edi. Jurnalistlarning butun diqqat e'tibori mamlakatda kechayotga siyosiy jarayonlarga qaratilgandi. Undan oldinroq esa sobiq tuzum davri talablari va taqiqlari ekologiya muammolarini matbuot orqali keng muhokama qilishga imkon bermasdi"¹. Hozirgi kundagi ekologik vaziyatning anchayin yomonlashuvi sababli ommaviy axborot vositalarida mazkur mavzudagi materiallarni ko'p uchratamiz. Mustaqillikdan oldingi davrlarda ekologiya, atrof-muhitdagi o'zgarishlar hozirgi kundagidek dolzarb bo'lmagan.

Ommaviy axborot vositalaridan avvalo bosma nashrlarga to'xtaladigan bo'lsak, ekologiya masalalari "Pravda Vostoka" gazetasi sahifalarida eng izchil yoritiladi. Biologik xilma-xillikni saqlash, cho'llanishga qarshi kurashish, O'zbekiston tomonidan tegishli konvensiyalarni amalga oshirish - bularning barchasi gazeta sahifalarida jurnalistlar va ekologlarning alohida nashrlari ko'rinishida ko'zga tashlanadi. Gazetaning "Habitat" va "Inson va biosfera" sahifalarida ekologik yangiliklar, muammolar yoritib boriladi. Bundan tashqari "Qishloq xabari" gazetasi haqida gapiradigan bo'lsak, ta'sischi Qishloq va suv xo'jaligi vazirligi hisoblanib, gazetada qishloq mehnatkashlari hayoti, suv va yer masalalari qisqa qilib aytganda agrar sohadagi islohotlar yoritib boriladi. Respublikamizdagi ekologik gazeta sifatida yaqinda ish boshlagan "Oila va tabiat" gazetasi O'zbekiston Ekologik partiyasi g'oyalarini jamoatchilikka

yetkazib beruvchi nashri hisoblanadi. “Oila va tabiat gazetasi 2022 yil 8 avgustda qayta ro‘yhatdan o‘tkazilgan bo‘lib, A-3 formatda, adadi 1402 nusxani tashkil etadi”². Gazetada ekologiyaga oid tanqidiy-tahliliy materiallar, xalqimizning tabiatga bo‘lgan munosabatini o‘zgartirish, atrof-muhitni asrab-avaylash ko‘nikmalarini shakillantirishga qaratilgan publisistik maqolalar berib boradi. O‘zbekiston Respublikasi Tabiatni muhofaza qilish davlat qo‘mitasi tomonidan yagona ekologik jurnal - "O‘zbekiston ekologik axborotnomasi" nashr etiladi. Bu jurnal har ikki oyda bir marta nashrdan chiqadi. “Yangi kun” gazetasi maxsus ekologik nashr bo‘lmasada, uning ta’rischilaridan biri Orolni qutqarish xalqaro jamg‘armasidir. Gazetaning har bir sonida atrof-muhitga oid materiallar chop etiladi. Bepul tarqatiladigan gazeta hisoblanadi.

Ommaviy axborot vositalaridan internet nashrlariga to‘xtaladigan bo‘lsak, mamlakat aholisini xabardor qilishning kuchli manbasiga aylanib ulgurdi. Professional jurnalistlar va ekologlar tomonidan tayyorlangan veb-saytlar manfaatdor auditoriyaga ishonchli ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatini beradi. "Hozirgi kunda yurtimizda ekologiya bo‘yicha faoliyat olib borayotgan saytlar ekolog.uz, ekobarqaror.uz, sreda.uz, eko.uz, uznature.uz, ecosan.uz, obod.uz kabilardir"³. Bular o‘quvchilarni

nafaqat respublikamiz balki dunyo ekologiyasi haqida ham xabardor qilib borish, ekologik madaniyatni yanada oshirish, atrof-muhitda keskinlashib borayotgan eko muammolarni yechimini topishga yaqindan yordam beradi.

Televideniye ga to‘xtaladigan bo‘lsak “Dunyo bo‘ylab”, “Yoshlar”, “O‘zbekiston 24”, “UzReport”, “Mahalla”, “Bolajon” kabi telekanallarda ekologiyaga bag‘ishlangan ko‘rsatuvlarni ko‘rish mumkin. O‘zbekiston teleradiokanalida jurnalist Saodat O‘rmonova tomonidan “Mo‘jizalar makoni” ko‘rsatuvi berib boriladi. Bu ko‘rsatuv haftada 1 marta efirga uzatilib, ahamiyatli tomoni qiziqarli va noyob joylar, ziyoratgohlar, biz bilmagan va eshitmagan yurtimizning mo‘jizakor maskanlari haqida hikoya qiladi. Bundan tashqari

“Dehqonchilik taqvimini”, “Agroolam” ko‘rsatuvlarida, kelayotgan haftada nimalar yuz berishi ob-havodagi o‘zgarishlar to‘g‘risida dehqonlarga tavsiyalar berib boriladi. Agroolamda esa pillachilik, chorvachilik, parrandachilikdagi yutuq va kamchiliklar tahlil qilinadi. Bolajon telekanalida “Tabiat shifoxonasi”, “Zavqli o‘rmoncha”, “Bog‘bon bolajon”, “Uyimdagi tabiat”, “Yurtim bo‘ylab sayohat” kabi ekologiya va tabiatga oid ko‘rsatuvlar efiinga uzatiladi. Sevimli kanalida esa “Mahallada duv-duv gap” tok-shousida ba’zi-ba’zida ekologik mavzu ko‘tariladi. Zo‘r tvda “Bu kun”, UzReportda “Yangiliklar”, My5 “Markaziy studio” information dasturlarida qisqa xabar tarzda berib boriladi. Bundan ko‘rishimiz mumkinki asosiy ko‘rsatuvlar davlat telekanallarida, xususiylarda esa deyarli ekologiya mavzusi yoritilmaydi.

Tarixga nazar tashlasak, o‘tgan asrning 70-yillaridan boshlab ijtimoiy ekologiya shakllana boshlagan. O‘sha vaqtda mavjud bo‘lgan muammolar bir qator ijtimoiy- siyosiy harakatlarning paydo bo‘lishiga olib keldi. Ulardan biri yashillar partiyasidir. "Yashil harakat ("yashil") - bu atrof-muhitning buzilishiga qarshi kurashda ishtirok etuvchi, inson va tabiat o‘rtasidagi munosabatlarda yanada ilg‘orlayotgan guruhlar, harakatlar, nodavlat va siyosiy tashkilotlarning umumiy nomi" ¹. Harakat a‘zolari tomonidan umumiy timsol sifatida foydalanilgan yashil rang - tabiat, umid va yangilanish ramzi bo‘lib xizmat qiladi. Bu harakatning uch xil yo‘nalishi mavjud: tabiatni an‘anaviy muhofaza qilish ("qo‘riqlash"), atrof-muhitni pragmatik muhofaza qilish ("ekologik"), siyosiy va ijtimoiy ekologiya. "1971 yilda Greenpeace (GREENPEACE) tashkilotiga asos solingan"². Tashkilotning asosiy maqsadi atom va kimyoviy ifloslanish, genetik xilma-xillikni saqlash, iqlim muammolari, dengiz va o‘rmonlardagi o‘zgarishlarni bartaraf etishdan iborat. "2019 yil 8 yanvarda mamlakatimiz siyosiy-ijtimoiy hayotida muhim voqea sodir bo‘ldi. Shu kuni O‘zbekiston tarixida birinchi marta ekologik barqarorlikni taminlash yo‘lida yangi siyosiy kuch, O‘zbekiston Ekologik partiyasi ta‘sis etildi"¹. Partiyalar vazifasi atrof muhitni tozaligini

saqlash, kelajak avlod uchun tabiiy resurslarni yetqazib berish va shu kabi ko'plab ekologik muammolarni bartaraf etish choralarini o'z ichiga oladi. Odatda "yashillar" nomi bilan ataluvchi bu partiyalar parlament orqali ekologiya sohasidagi davlat siyosati g'oyalarini ilgari suradi.

Xulosa: Aytish joizki eko partiya ish boshlagandan so'ng ommaviy axborot vositalarida ekologiya mavzusi yana bir pog'onaga o'sdi. Ekologik mavzular ko'p muhokama va munozara qilinadigan bo'ldi, e'tibor va talab kuchaydi. Ekologik muammolarning yechimini ommaviy axborot vositalari ishtirokisiz tasavvur etib bo'lmaydi. Shunday ekan, jurnalistika ekologik muammolarni hal etish vositalaridan biridir. Filmda bo'lgani kabi, ijodkor-rejissorning o'zi ham keng auditoriyaga so'zlamochi bo'lgan mavjud muammoni to'liq anglashi muhim. Faktlarga beparvo munosabat, materialni taqdim etishda haddan tashqari sensatsiyaga intilish nafaqat o'quvchini chalg'itishi, vahima qo'zg'ashi, balki jurnalistning malakasizligidan ham dalolatdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. *Экологик журналистика Ўзбекистон сиёсатида: ривожланиш тенденциялари ва ўзаро хамкорликни амалга ошириш усуллари: монография/ Наргиз Қосимова. – Тошкент: Та'лим-media, 2020. В.224*

2. *Greenpeace nima o'zi?* <https://option.news>

3. *Nargis.uz Ўзбекистонда экология йўналишидаги онлайн журналистиканинг ривожланиши: муаммо ва ечимлар. 2020.*

4. <<Oila va tabiat>> gazetasi. <https://online.anyflip.com>

5. *Экологик партия - Ўзбекистонга нима учун керак?* <http://uza.uz>
21.01.2019.

Зеленое движение. Электронный Ресурс
<http://www.krugosvet.ru/enk/istoriya/ZELENIIE.html?page=0%2C0>